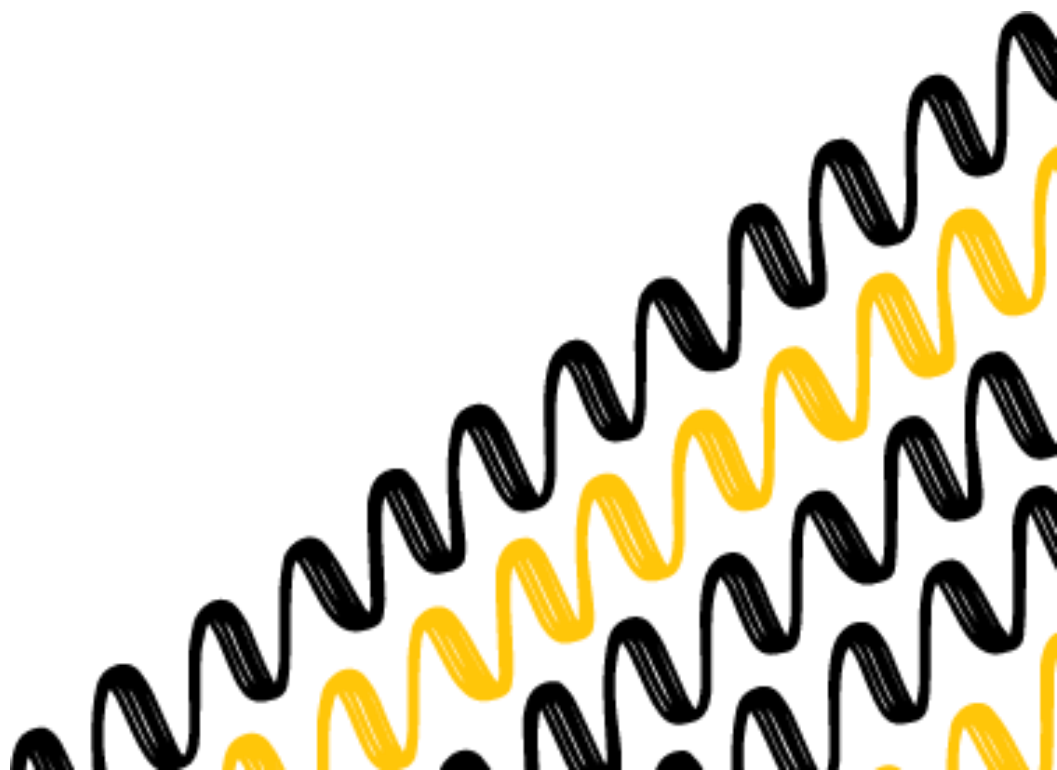

14.10.2022

SOTE-UUDISTUS JA TYÖPAJOJEN UUSI AJANLASKU?

**EDESSÄ TUNTEMATON JA
HUOLI VALMENTAUTUJISTA**

SISÄLLYSLUETTELO

SOTE-UUDISTUS JA TYÖPAJOJEN UUSI AJANLASKU?	3
1 TYÖPAJAKENTTÄ ON MUUTTUMASSA MERKITTÄVÄSTI	4
2 ALLE PUOLET TYÖPAJOISTA MUKANA VALMISTELUSSA HYVINVOINTIALUILLA	6
3 VAIKUTUKSET KÄÄNTEENTEKEVIÄ	6
4 MIKÄ MUUTTUU?	8
4.1 Suurella osalla ei tarkkaa tietoa.....	8
4.2 Monen työpajan toiminta siirtyy hyvinvointialueelle	8
4.3 Palveluvalikoiman ja kohderyhmien muuttamista	9
4.4 Palveluntuottajat: hyvinvointialueen kilpailutuksiin osallistumista	9
4.5 Kumppanuussopimus kunnan ja hyvinvointialueen välillä	9
4.6 Muita vaikutuksia: yhteistyömalli ja in-house-asema	10
5 NÄKEMYKSIÄ UUDISTUKSEN VAIKUTUKSISTA TYÖPAJATOIMINTAAN	11
5.1 Suurta epätietoisuutta tulevasta ja huolta palveluista.....	11
5.2 Toiminta siirtyy – miten käy monialaisuuden?.....	12
5.3 Yhteistyössä toteutetut palvelut harvinaisia	13
5.4 Moni keskittyy muihin palveluihin – vastaavatko ne tarpeisiin?	13
5.5 Kilpailutuksiin liittyviä epävarmuuksia	14
6 HYVIÄ KÄYTÄNTÖJÄ JA MALLEJA	14
6.1 Olennaista kunnan ja hyvinvointialueen tiivis yhteistyö	15
6.2 Sopimuksellisuus mahdollistamaan työpajapalvelut	15
7 KEHITTÄMISTARPEITA	16
7.1 Yhteistyötä vahvistettava ja työpajakentän asiantuntemusta hyödynnettävä.....	16
7.2 Uusi toimenpide työpajalle	17
7.3 Monialainen työpajatoiminta turvattava.....	18
8 RATKAISUJEN TARVE ON AKUUTTI	19

SOTE-UUDISTUS JA TYÖPAJOJEN UUSI AJANLASKU?

Epävarmuus ja huoli nuorten ja heikossa työmarkkina-asemassa olevien aikuisten palveluiden tulevaisuudesta nousee vahvana viestinä esiin Inton toteuttamasta kyselystä. Sote-uudistuksen myötä kuntouttava työtoiminta ja sosiaalinen kuntoutus siirtyvät hyvinvointialueiden järjestämisvastuulle 1.1.2023. Tuolloin kunnalliset työpajat eivät voi enää tuottaa näitä yleisimpiä palveluitaan. Työpajatoimijat toivovat keskustelua ja päätösten tekemistä nuorten ja aikuisten palveluiden turvaamiseksi. Liian monta kysymystä on edelleen auki. Myös työpajojen toimintaedellytykset ja oma tulevaisuus on monen vastaajan kohdalla vielä avoinna. Mitä palveluita tuotetaan jatkossa? Siirrytäänkö osin vai kokonaan hyvinvointialueelle? Onko hyvinvointialueilla valmius tuottaa tammikuussa kuntouttavaa työtoimintaa ja sosiaalista kuntoutusta? Miten säilytetään hyvinvointialueelle siirtyvän nuorten työpajatoiminnan monialaisuus ja nuorisotyöllinen ote?

Toivotaan, että tähän kinkkiseen asiaan saadaan joku tolkkua.

Meillä on todella suuri huoli siitä, mihin tämä kuntouttavan työtoiminnan kohderyhmä sijoitetaan vuoden 2023 alusta.

Sote-uudistuksen mukanaan tuomat muutokset ovat monelle työpajalle myös "elämän ja kuoleman kysymys". Kuntouttavassa työtoiminnassa oli vuonna 2021 14 421 valmentautujaa eli 65 prosenttia kaikista valmentautujista. Muutos tulee jättämään jälkensä työpajakenttään. Työpajat ovat halukkaita kehittämään toimintaansa muuttuvassa toimintaympäristössä. Tässä tarvitaan tietoa ja avointa dialogia.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) asetti elokuussa työryhmän selvittämään lainsäädännön uudistusten vaikutuksia työpajatoimintaan, jotta toimintaa voidaan jatkossakin toteuttaa ja kehittää poikahallinnollisesti ja asiakaslähtöisesti. Työryhmä myös laatii suosituksia, joilla vähennetään lakimuutosten kielteisiä vaikutuksia. Työryhmän selvitys ja suositukset valmistuvat joulukuussa. Aikataulu

on tiukka ja odotukset työryhmälle ovat suuret. Työpajat ovat toivoneet jo pitkään tietoa ja valtakunnallisia linjauksia toimintansa järjestämiseksi, kehittämiseksi ja uudistusten vaikutusten arvioimiseksi.

Into toteutti kyselyn sote-uudistuksen vaikutuksista työpajatoimintaan syyskuussa 2022. Kyselyyn vastasi 104 työpajaa kaikilta hyvinvointialueilta. Enemmistö vastaajista, 72 prosenttia, oli kunnallisia työpajoja, 21 prosenttia yhdistyksiä ja 6 prosenttia säätiöitä. Vastaajista yli puolet, 52 prosenttia, oli pieniä organisaatioita. Kyselyn tuottamaa tietoa voidaan hyödyntää OKM:n työryhmän työskentelyssä. Tähän raporttiin on koottu kyselyn keskeiset tulokset. Raportissa on runsaasti lainauksia avovastauksista eri alueiden työpajatoimijoiden tilanteiden ja käytännön kokemusten esille nostamiseksi.

1 TYÖPAJAKENTTÄ ON MUUTTUMASSA MERKITTÄVÄSTI

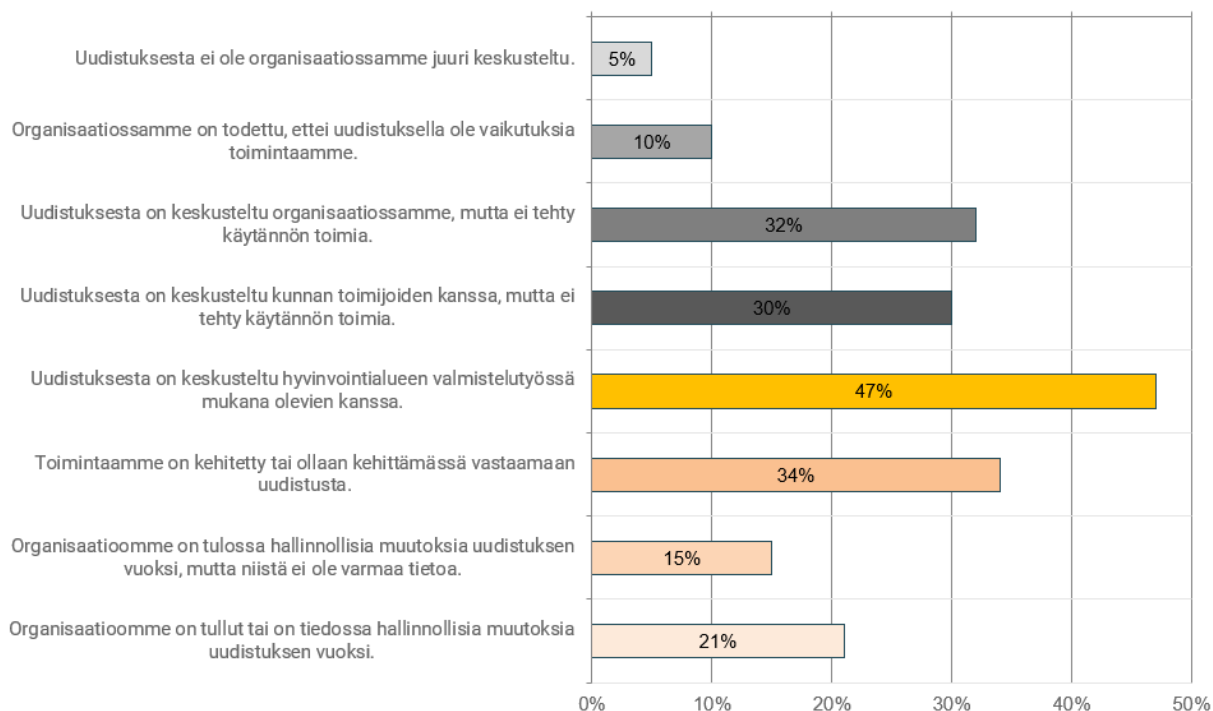
Sote-uudistus tuottaa työpajakentälle merkittäviä muutoksia. Kysely osoittaa, että ainoastaan joka kymmenennen vastaajan organisaatiossa on todettu, ettei uudistuksella ole heidän toimintaansa vaikutuksia. Kyselyn perusteella työpajatoimijat ovat kyllä keskustelleet sote-uudistuksesta ja sen vaikutuksista, mutta monin paikoin ei olla vielä päästy toteuttamaan uudistukseen liittyviä käytännön toimia. Keskustelut eivät siis vielä useinkaan ole tuottaneet konkreettista kehittämistä tai edenneet muutoksiin. Lähes puolet työpajatoimijoista, 47 prosenttia, on kuitenkin käynyt keskusteluja hyvinvointialueen valmistelutyössä olevien kanssa. Yhteensä 62 prosenttia vastaajista on keskustellut uudistuksesta joko omassa organisaatiossaan tai kunnassaan, mutta ei toteuttanut vielä käytännön toimia. Tulevaisuus näyttäytyy merkittävälle osalle työpajatoimijoista siis vielä epäselvänä.

Epätietoisuuden lisäksi kysely tuo esille, miten olennaisesti työpajakenttä on muuttumassa. Yhteensä 36 prosenttia vastaajista kertoo, että heidän organisaatioonsa on tullut tai on tulossa joitakin hallinnollisia muutoksia. Hallinnolliset muutokset koskevat siis kokonaisuudessaan reilua kolmasosaa työpajatoimijoista. 21 prosentilla vastaajista organisaatioon on tullut tai on tiedossa hallinnollisia muutoksia. 15 prosentilla vastaajista hallinnollisia muutoksia on tulossa, mutta niistä ei ole vielä varmaa tietoa.

Hallinnolliset muutokset kohdentuvat erityisesti kunnallisille työpajoille. Tällöin kyse voi olla joko työpajatoiminnan siirtymisestä hyvinvointialueelle tai kunnan sisäisen hallintokunnan vaihtamisesta. Hallintomuodoittain tarkasteluna nähdään, että hallinnolliset muutokset koskevat yhteensä jopa 41 prosenttia kunnallisista työpajoista. 23 prosentille on tulossa tai on tiedossa hallinnollisia muutoksia, ja 18 prosentille niitä on tulossa, mutta niistä ei ole vielä varmaa tietoa. Yhdistys- ja

säätiötaustaisista työpajoista muutoksia on luvassa yhteensä 25 prosentille. Myös osalle säätiöistä on tulossa hallinnollisia muutoksia. Vastanneista säätiöistä jopa 67 prosenttia tuo esille hallinnollisia muutoksia. Monessa säätiössä kunta on keskeinen taustatoimija, ja tiedossa on, että in-house-asetusta on sote-uudistuksen myötä tehty irtaantumista. Vastaajamäärät jäivät tässä säätiöiden osalta kuitenkin pieneksi, ja tulos on suuntaa antava. Toisaalta voi myös olla, että kokonaisuudessaan muutoksia on työpajakentälle tulossa vielä laajemminkin, mutta työpajatoimijat eivät niistä vielä ole tietoisia.

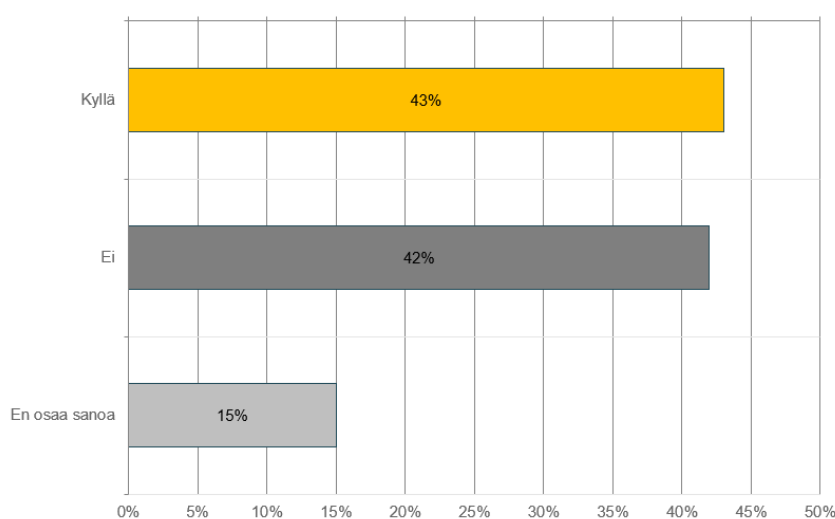
Yhteensä kolmasosa työpajatoimijoista on kehittänyt tai kehittämässä toimintaansa vastaamaan uudistuksia. Myös tämä kertoo osaltaan tilanteen epäselvyydestä: ei ole varmuutta, miten uudistus organisaatioon vaikuttaa, ja mihin suuntaan toimintaa tulisi kehittää. Hallintomuodoittain tarkastelu osoittaa, että erityisesti säätiömuotoiset pajat ovat kehittäneet tai kehittämässä toimintaansa, kun taas kunnallisella puolella se on vielä vähäisempää.

Kuvio 1. Miten organisaatiossasi on valmistauduttu tulevaan sote-uudistukseen? (Usea vastausvaihtoehto mahdollinen, N=104)

2 ALLE PUOLET TYÖPAJOISTA MUKANA VALMISTELUSSA HYVINVOINTIALUILLA

Kyselyyn vastanneista työpajaorganisaatioista hieman alle puolet, 43 prosenttia, on päässyt osallistumaan hyvinvointialueen suunnittelu- tai valmistelutyöhön. Määrä voi käytännössä olla hieman suurempi, sillä jopa 15 prosenttia vastaajista on valinnut vaihtoehdon ”En osaa sanoa”. Tällöin kyselyyn vastannut yhteyshenkilö ei ole ollut tietoinen organisaation mahdollisista osallistumisista. Joka tapauksessa työpajojen mahdollisuudet päästä mukaan hyvinvointialueen valmistelutyöhön ovat jääneet verrattain ohuiksi. Kyse voi olla siitä, ettei kuntouttavaa työtoimintaa ja työpajoja koskevaa valmistelutyötä ole vielä laajasti tehty, tai sitten työpajatoimijoita ei valmistelussa ole kuultu. Hallintomuodoittain tarkasteltuna kunnalliset työpajat ovat päässeet laajimmin valmistelutyöhön mukaan. Kunnallisista työpajoista valmisteluun on osallistunut 47 prosenttia, yhdistyksistä 36 prosenttia ja säätiöistä 33 prosenttia.

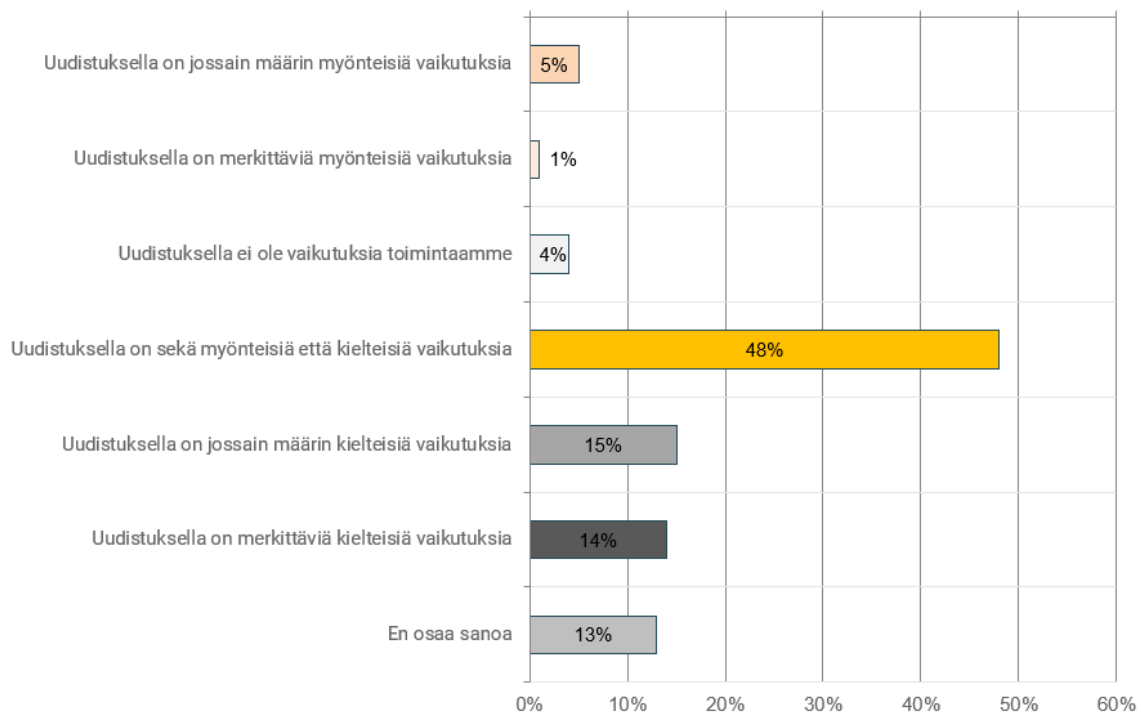
Kuvio 2. Onko organisaationne osallistunut hyvinvointialueen järjestämään suunnittelu- tai valmistelutyöhön? (N=104)

3 VAIKUTUKSET KÄÄNTEENTEKEVIÄ

Sote-uudistus muuttaa työpajakenttää merkittäväällä tavalla. Ainoastaan 4 prosenttia vastaajista katsoo, ettei uudistuksella ole lainkaan vaikutuksia oman työpajan toimintaan. Uudistus koskee siis käytännössä lähes kaikkia työpajatoimijoita tavalla tai toisella. Valtaosa vastanneista työpajatoimijoista, 48 prosenttia, katsoo, että sote-uudistuksella on sekä myönteisiä että kielteisiä vaikutuksia heidän toimintaansa. Joten vaikka uudistukseen liittyy huolia, niiden lisäksi siinä nähdään myös

mahdollisuuksia. Kielteiset vaikutukset korostuvat yhteensä hieman alle kolmasosalla, 29 prosentilla, työpajatoimijoita. Jossain määrin kielteisiä vaikutuksia näkee 15 prosenttia ja merkittäviä kielteisiä vaikutuksia 14 prosenttia vastaajista. Myönteiset vaikutukset korostuvat puolestaan vain 6 prosentilla vastaajista.

Tulosten tarkastelu työpajan hallintomuodon mukaan osoittaa, että kielteiset vaikutukset kohdentuvat kunnallisiin työpajoihin. Jopa 35 prosenttia kunnallisista työpajatoimijoista kokee, että uudistuksella on jossain määrin kielteisiä vaikutuksia tai merkittäviä kielteisiä vaikutuksia. Vain 3 prosenttia kunnallisista työpajatoimijoista katsoo uudistuksella olevan jossain määrin myönteisiä vaikutuksia, merkittäviä myönteisiä vaikutuksia ei näe heistä kukaan. On siis selvää, että sote-uudistus on kriittinen nimenomaan kunnalliselle työpajatoiminnalle, mutta etenkin palveluntuottajille se voi avata uusia mahdollisuuksia. Kolmannen sektorin työpajoista myönteiset vaikutukset korostuvat yhteensä 15 prosentilla ja kielteiset vaikutukset 14 prosentilla. Yhdistystoimijoista 18 prosenttia näkee uudistuksessa kielteisiä vaikutuksia, ja säätiötoimijat näkevät tulevan muita valoisempana.

Kuvio 3. Millaisia vaikutuksia sote-uudistuksella on organisaatiosi toimintaan näkemyksesi mukaan? (Pyydetty valitsemaan parhaiten organisaation tilannetta kuvaava vaihtoehto, N=104)

4 MIKÄ MUUTTUU?

Kyselyssä kartoitettiin, miten sote-uudistus käytännössä vaikuttaa työpajojen toimintaan ja vastaajia pyydettiin valitsemaan yksi oman organisaation tilannetta parhaiten kuvaava vaihtoehto. Sote-uudistus ja sen tuomat muutokset koskevat lähes kaikkia työpajoja: ainoastaan 3 prosenttia vastaajista on sitä mieltä, ettei sote-uudistuksella ole lainkaan vaikutuksia työpajan toimintaan.

4.1 Suurella osalla ei tarkkaa tietoa

Jopa 33 prosenttia kyselyyn vastanneista työpajatoimijoista katsoo, ettei heillä ole tarkkaa tietoa, miten uudistus oman organisaation toimintaan vaikuttaa. Tämä oli yleisimmin valittu vastausvaihtoehto. Tulos kertoo työpajakentän epävarmasta tilanteesta ja monista avoimista kysymyksistä.

Epävarmuutta koetaan erityisesti kunnallisilla ja yhdistysmuotoisilla työpajoilla. Varma tieto uudistuksen vaikutuksista puuttuu 35 prosentilta kunnallisia työpajoja ja 36 prosentilta yhdistysmuotoisia työpajoja, mutta säätiöt eivät olleet valinneet tätä vaihtoehtoa. Kunnallisilla työpajoilla taustalla on varmasti kuntouttavaan työtoimintaan, pajan palveluvalikoimaan ja kohderyhmään liittyvät muutokset ja epävarmuudet. Yhdistysmuotoisten työpajojen kokema epävarmuus voi koskea erityisesti yleishyödyllisiä toimijoita ja pienempiä suoraostojen kautta palveluntuottajina toimineita (kun kuntouttavan työtoiminnan hankinta on jäänyt alle hankintalain kilpailutusrajan). Epävarmuus liittyyneen tällöin kunnan ja hyvinvointialueen mahdollisiin avustuksiin sekä hyvinvointialueen kilpailutuksiin ja palveluntuottajana laajalla hyvinvointialueella toimimiseen.

4.2 Monen työpajan toiminta siirtyy hyvinvointialueelle

Toiminnan siirtyminen hyvinvointialueelle oli kyselyn toiseksi yleisimmin valittu vaihtoehto: yhteensä 18 prosenttia vastaajista kertoo toiminnan jatkossa siirtyvän hyvinvointialueelle. Nämä ovat työpajoja, joissa kuntouttava työtoiminta on pääasiallinen tai keskeisin palvelu. Nuorten työpajatoiminta siirtyy 4 prosentilla, aikuisten työpajatoiminta 7 prosentilla ja sekä nuorten että aikuisten työpajatoiminta 7 prosentilla. Erot kunnallisen ja kolmannen sektorin työpajojen välillä ovat suuret: kunnallisista työpajoista 22 prosentilla toiminta on siirtymässä hyvinvointialueelle ja yhdistysmuotoisista 14 prosentilla. Säätiömuotoiset toimijat eivät ole siirtymässä. Avovastaukset kuitenkin tuovat esille, että jotkut säätiöistä ovat jatkossa siirtymässä hyvinvointialueisiin nähden in-house-asemaan.

Toiminnan siirtyminen näin laajassa mittakaavassa hyvinvointialueille muuttaa ratkaisevalla tavalla

työpajakenttää. Se vaikuttaa myös palveluiden sisältöihin ja ammattilaisten työotteisiin sekä toiminnan kohderyhmiin ja palvelupolkuihin.

4.3 Palveluvalikoiman ja kohderyhmien muuttamista

Kyselyn mukaan työpajojen kolmanneksi yleisin vaihtoehto jatkossa on keskittyä muihin palveluihin: 14 prosenttia vastaajista kuvaa, ettei työpaja enää jatkossa tuota kuntouttavaa työtoimintaa. Tämä koskee vain kunnallisia työpajoja: 19 prosenttia niistä ei enää uudistuksen jälkeen tuota kuntouttavaa työtoimintaa, kolmannen sektorin työpajoista yksikään ei ole tätä vaihtoehtoa valinnut. Muista mahdollisista palveluista yleisimpiä ovat työkokeilu ja palkkatuettu työ sekä koulutuksen järjestäjille tarjottavat palvelut. Kyse voi olla myös aiempaa laajemmin myös työpajan omista sopimuksista. Sote-uudistus muokkaa siis konkreettisesti työpajojen palvelutarjontaa ja kohderyhmiä.

4.4 Palveluntuottajat: hyvinvointialueen kilpailutuksiin osallistumista

Yhteensä 11 prosenttia vastaajista kertoo, että heidän organisaationsa tulee osallistumaan yhden tai useamman hyvinvointialueen kilpailutuksiin. Nämä ovat jo tällä hetkellä palveluntuottajina toimivia kolmannen sektorin työpajoja. Hallintomuodoittain tarkasteluna yhteensä 39 prosenttia yhdistys- ja säätiömuotoisista työpajoista on osallistumassa kilpailutuksiin, kunnallisista pajoista ei yksikään. Kunnalliset työpajat eivät ole kyselyn perusteella hakeutumassa markkinoille eli yhtiöittämässä toimintaansa eli organisoimassa sitä yhdistyksen tai säätiön muotoon, jotta voisivat osallistua hyvinvointialueen kilpailutuksiin.

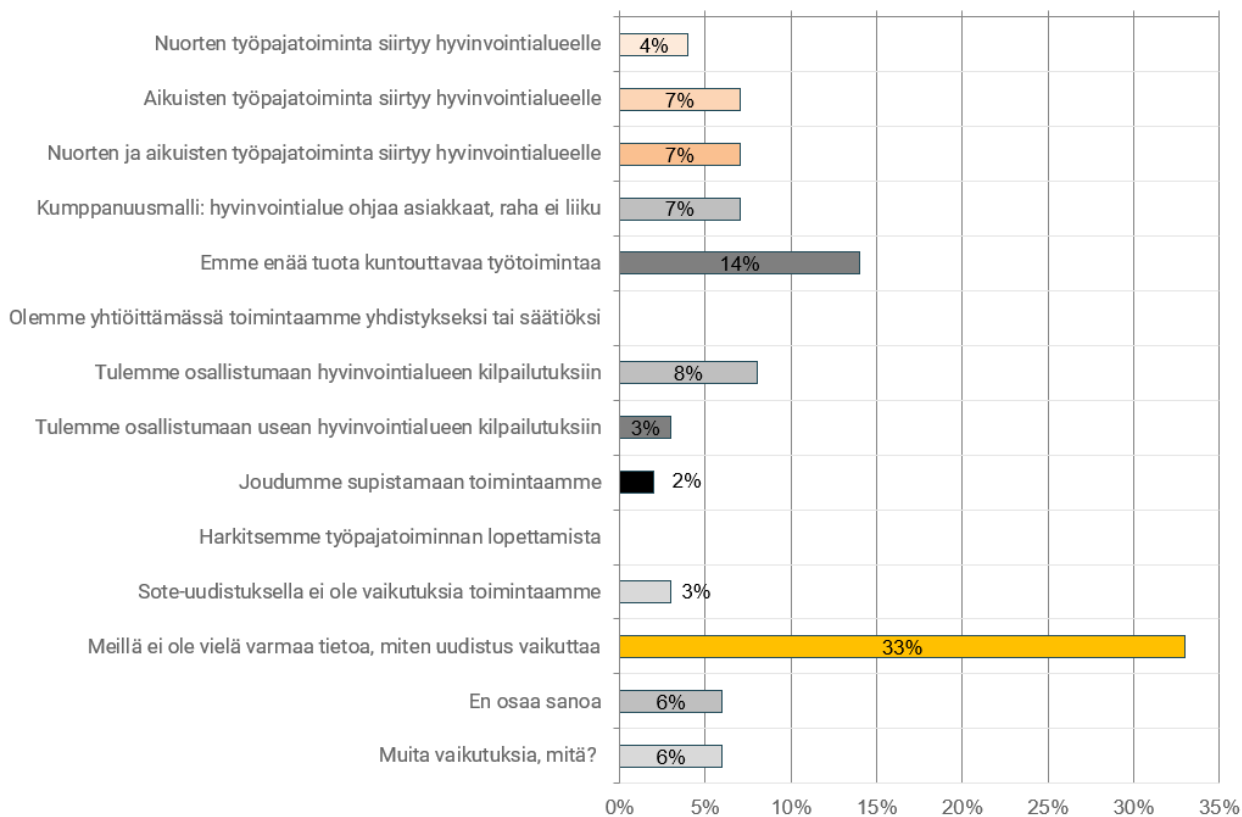
4.5 Kumppanuussopimus kunnan ja hyvinvointialueen välillä

Kunnallisilla työpajoilla yhdeksi mahdollisuudeksi tarjota jatkossakin kuntouttavaa työtoimintaa on noussut ns. kumppanuusmalli, jossa hyvinvointialue ohjaa asiakkaita työpajalle, mutta raha ei liiku. Tämän vaihtoehdon on valinnut 11 prosenttia kunnallisista työpajoista. Kokonaisuudessaan kumppanuusmalli koskee 7 prosenttia vastaajista, sillä kolmannen sektorin työpajat eivät ole sitä valinneet lainkaan. Kumppanuussopimuksen nähdään työpajakentällä olevan ratkaisu asiakkaiden palveluiden varmistamiseen. Se ei tuo työpajalle mitään taloudellista korvausta, joten ei se toimi kuitenkaan ratkaisuna työpajan taloudellisten edellytysten turvaamiseen. Kumppanuussopimuksen kohdalla on

noussut esiin kysymys kilpailun vääristymisestä. Kysymys on nostettu esiin OKM:n työpajatyöryhmässä, jotta asiaan saadaan selvyys.

4.6 Muita vaikutuksia: yhteistyömalli ja in-house-asema

Merkittävää on myös, ettei kukaan vastaajista kuvaa, että organisaation toiminta jouduttaisiin täysin lopettamaan. Uudistuksen suurimmat riskit eivät siis ainakaan näillä näkymin ole toteutumassa, ja toimijat näkevät uudistuksen mahdollistavan toiminnan jatkamisen sen kehittämisen avulla. Vain 2 prosenttia vastaajista on valinnut vaihtoehdon, että uudistuksen pääseurauksena toimintaa joudutaan supistamaan. Supistamista olennaisemmaksi nousee siis palveluvalikoiman muuttaminen. Vastaajista 6 prosenttia nostaa esille muita, kuin valmiin vastausvalikon vaikutuksia. Niitä ovat esim. yhteistyömalli kuntien ja hyvinvointialueen välillä sekä säätiön siirtyminen in-house-asemaan hyvinvointialueeseen nähden.

Kuvio 4. Miten sote-uudistus vaikuttaa käytännössä toimintaanne? (Pyydetty valitsemaan parhaiten organisaation tilannetta kuvaava vaihtoehto, N=104)

5 NÄKEMYKSIÄ UUDISTUKSEN VAIKUTUKSISTA TYÖPAJATOIMINTAAN

Kyselyn vastaajia pyydettiin kuvaamaan avovastauksessa tarkemmin, miten he kokevat sote-uudistuksen käytännössä vaikuttavan heidän työpajansa toimintaan.

5.1 Suurta epätietoisuutta tulevasta ja huolta palveluista

Työpajatoimijoiden vastauksissa korostuu epävarmuus: monet toimintaan olennaisesti vaikuttavat kysymykset ovat yhä auki. Epätietoisuutta liittyy mm. kuntouttavan työtoiminnan ja sosiaalisen kuntoutuksen tuottamiseen, työpajojen rooliin ja niiden palveluvalikoimaan, kunnan ja hyvinvointialueen yhteistyöhön sekä erilaisiin sopimusmahdollisuuksiin. Työpajapalveluihin liittyvät periaatepäätökset ovat suuressa osassa kuntia vielä tekemättä. Tai ainakaan työpajatoimijat eivät ole niistä tietoisia, eivätkä he ole voineet kehittää toimintaa valitun linjan mukaisesti. Paikoin ratkaisuja on kyllä tehty, mutta käytännön toteutukseen liittyy vielä monia epävarmuuksia. Työpajakentän huoli nuorten ja muiden valmentautujien tilanteesta on suuri. Vaarana nähdään, että palvelupolut katkeavat ja moni jää ilman tarpeisiinsa vastaavaa palvelua. Huolta kannetaan myös lähipalveluiden katoamisesta.

Suunnaton epävarmuus kaikesta.

Tällä hetkellä on epäselvää, voidaanko nuorten työpajatoiminnan ja hyvinvointialueen välillä solmia kumppanuussopimus, jolla nuoria voitaisiin edelleen sijoittaa kuntouttavan työtoiminnan ja sosiaalisen kuntoutuksen päätöksillä työpajoille. Mikäli näin ei voida toimia, meidän tulee lisätä työkokeilun, palkkatuen, opilaitosyhteistyön ja TUVA-opintojen kautta työpajoille ohjautuvien nuorten määrää.

En tiedä vielä, millaiseksi aikuisten ja nuorten pajojen toiminnot muokkaantuvat, kun moni aikuisten pajatoimintaan liittyvä asia on vielä epäselvä (esim. voiko paja edelleen tehdä töitä ulkopuolisille/kuntalaisille, miten laskutus näissä tapauksissa?)

Jos pajamme ei saa toteuttaa kuntouttavaa työtoimintaa, niin pienen kuntamme nuorille, jotka ovat kyt:n tarpeessa, on todella vaikeaa löytää ja saada järkevää toimintaa. Lähipalvelu loppuu. Toivomme, että yhteistyöverkosto sote-toimijoiden kanssa jatkuu hyvänä, mutta jos tämä ei tapahdu, niin asiakkaiden tilanne voi pahentua.

5.2 Toiminta siirtyy – miten käy monialaisuuden?

Useat vastaajat tuovat esille, että työpajatoiminta on siirtymässä hyvinvointialueelle joko osittain tai kokonaan. Osittainen siirto voi koskea nuorten työpajatoimintaa, aikuisten työpajatoimintaa tai vain kuntouttavan työtoiminnan ja sosiaalisen kuntoutuksen osia. Siirtäminen on herättänyt työpajakentällä kiivasta keskustelua ja huolestuneisuutta toiminnan painopisteistä. Nuorten työpajojen toimijat ovat pohtineet erityisesti, muuttuuko nuorisotyöllinen työote ja kapeneeko toiminnan monialaisuus, kun asemoidutaan entistä vahvemmin sosiaalihuollon piiriin.

Kyselyn perusteella siirtoon koetaan liittyvän monia huolia, mutta osa vastaajista uskoo, että siirron avulla on mahdollista turvata toiminnan jatkuvuus. On kuitenkin huomattava, ettei nuorten työpajatoiminnan valtionavustusta voida siirtää kunnasta hyvinvointialueelle. Keskeisenä huolena nähdään monialaisen palvelun heikkeneminen ja työpajan sisäisten palvelupolkujen katoaminen. Erityisesti käytännön yhteistyöhön kunnan ja hyvinvointialueen välillä liittyy paljon avoimia kysymyksiä. Monilla pajoilla ei ole selvyttä, miten muita palveluita, kuin kuntouttavaa työtoimintaa ja sosiaalista kuntoutusta voidaan siirron jälkeen toteuttaa.

Samoissa tiloissa toimiva aikuisten työpajatoiminta ja henkilöstö siirtyy hva:lle. Ei ole vielä tiedossa tai tehty sopimuksia, miten yhteistyössä toimintoja jatketaan. Ei ole vielä tiedossa, miten ja millä sopimuksilla kuntaan jäävään nuorten työpajalle nuoret ohjautuvat.

Nuorten starttivalmennus ja koko työpajatoimintamme siirtyy kunnalta hyvinvointialueelle. Siirtämällä koko toimintamme uskomme sen tukevan toiminnan elinvoimaisuutta myös jatkossa.

Kuntouttavaa työtoimintaa tuottava työpaja sekä sen sisällä toimiva nuorten työpaja siirtyvät hyvinvointialueelle. Niiden käyttämät tilat kunta vuokraa hyvinvointialueen käyttöön. Epävarmaa on, voidaanko työpajalla tuottaa tämän jälkeen muita palveluja kuin kuntouttava (koulutussopimukset, tuetut työssäoppimiset, työkokeilut, palkkatukityö).

Noin puolet työpajan osastoista ja vakituisesta henkilöstöstä siirtyy sote-alueelle. Siirtyvät pajaosastot tuottavat jatkossa kuntouttavaa työtoimintaa ja kaupungille jäävät osastot työllisyyspalveluita sekä tekevät oppilaitosyhteistyötä, esim. koulutussopimukset. Tarjonta eri työtoiminnoista valmentautujille pienee, koska jatkossa tekeminen pitää valita sopimus edellä. Tähän asti kaikilla pajan osastolla on voinut olla kaikilla mahdollisilla sopimuksilla (pois lukien starttivalmennus).

5.3 Yhteistyössä toteutetut palvelut harvinaisia

Vastausten perusteella kuntien ja hyvinvointialueiden yhteistyö työpajapalveluiden ja kuntouttavan työtoiminnan osalta on vielä tässä vaiheessa varsin jäsentymätöntä ja heikkoa. Jotkut työpajatoimijat kuvaavat, että toimintaa tullaan toteuttamaan yhteistyössä esimerkiksi yhteisissä tiloissa, mutta valtaosa vastaajista ei tuo tätä yhteistyömahdollisuutta esille. On kuitenkin selvää, että yhteistyö mahdollistaisi monialaisia palvelukokonaisuuksia ja voisi avata myös uusia palveluita.

Tuotamme yhdessä hyva:n ja kuntien kanssa työpajatoimintoja yhteisiin tiloihin. Nuorten työpajatoiminta siirtyy kunnille ja hva tuottaa työpajatiloihin kuntouttavan työtoiminnan sekä sosiaalisen kuntoutuksen palvelut. Nykyinen henkilöstö siirtyy osin kunnille ja osin hva:lle.

Ensi vuosi näyttää, että miten yhteistyö sujuu käytännössä, mutta hyvä tarkoitus on, että yhteistyö jatkuu hva:n ja kuntien kesken. Yhteisiä projekteja ja toimintoja voidaan toteuttaa, kun molemmilta puolilta on valmentajat mukana ja toiminnot sujuvat yhteisvoimin. Yhteistyö ja osaamisen yhdistäminen luovat uusia mahdollisuuksia asiakkaille ja työntekijöille.

5.4 Moni keskittyy muihin palveluihin – vastaavatko ne tarpeisiin?

Useat työpajatoimivat kuvaavat, että he tarjoavat jatkossa kuntouttavan työtoiminnan ja sosiaalisen kuntoutuksen sijaan muita palveluita, kuten työkokeilua ja palkkatuettua työtä sekä palveluja koulutuksen järjestäjille. Nuoret voivat olla työpajalla jatkossa entistä laajemmin myös työpajan omalla sopimuksella. Haasteena tässä kuitenkin on, ettei omiin sopimuksiin voi liittyä mitään etuutta, joka takaisi nuorelle toimeentulon. Työpajatoiminnan jäämisellä kuntaan ja palvelupaletin muokkaamisella pyritään säilyttämään toiminta lähipalveluna. On kuitenkin huomattava, että näissä muissa palveluissa toiminnan sisällöt painottuvat toisin kuin kuntouttavassa työtoiminnassa tai sosiaalisessa kuntoutuksessa: arjentaiteiden ja elämänhallinnan sisällöt eivät ole keskiössä, vaan koulutukseen ja työmarkkinoille sijoittuminen. Moni vastaaja tuokin esille huolta, ettei kaventunut palveluvalikoima enää vastaa riittävästi nuorten moninaisiin tarpeisiin. Työkokeilun tiukentuneiden rajausten myötä myöskään työkokeilu ei monin paikoin sovellu matalan kynnyksen työpajatoimintaan.

Työpajatoiminta muuttuu luultavasti vain työkokeilua järjestäväksi palveluksi. Kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen loppuu 31.12.2022. --- Nuorten jatkolopetus hankaloituu. He joutuvat opiskelu- ja työurille ennen kuin ovat siihen kykeneviä.

Kuntouttava työtoiminta siirtyy sote-alueelle ja nuorten työpaja jää kuntaan. Nyt ongelmaksi muodostunut, millä sopimuksella nuoret voivat tulla nuorten työpajalle. Työkokeilu ei mahdollista lakiuudistuksen jälkeen.

5.5 Kilpailutuksiin liittyviä epävarmuuksia

Monet yhdistys- ja säätiömuotoiset palveluntuottajatyöpajat kertovat osallistuvansa hyvinvointialueiden kilpailutuksiin erityisesti kuntouttavan työtoiminnan ja sosiaalisen kuntoutuksen osalta. Osa kuvaa tilanteen olevan epävarma: epätietoisuutta on erityisesti kilpailutusten aikatauluista ja asiakasvolyymeistä. Toiset tuovat myös esille, että sopimuksia on jo vaihdettu kunnasta hyvinvointialueen nimiin.

Tulemme toimimaan kuntouttavan työtoiminnan ja sosiaalisen kuntoutuksen palveluntuottajana hyvinvointialueella. Epävarmaa on, kuinka paljon ko. asiakkaita ohjataan palveluun, joten talousarvion tekeminen vuodelle 2023 on erittäin haastavaa ja aiheuttaa epävarmuutta tulevaisuuden toimintamahdollisuuksien suhteen.

Uudistus tuo epävarmuutta koska tarkkaa tietoa asioiden järjestelyistä tai aikatauluista ei edelleenkään ole. Tämän hetken tiedon mukaan hyvinvointialue ei tule järjestämänä esim. kilpailutuksia vuoden 2023 aikana, mikä on meille uutena toimijana este päästä kunnolla kentän markkinoille palveluntarjoajaksi.

6 HYVIÄ KÄYTÄNTÖJÄ JA MALLEJA

Vastaajia pyydettiin kuvaamaan sote-uudistukseen liittyvää hyvää käytäntöä tai mallia, jota voitaisiin hyödyntää valmistelu- ja kehittämistyössä. Moni toi esille, ettei hyviä käytäntöjä vielä tässä vaiheessa ole mahdollista löytää tai suhtautui niihin epäillen uudistuksen kriittisten vaikutusten vuoksi.

En ole vielä havainnut hyviä käytänteitä sote-uudistuksessa.

En pysty näkemään pieneen kuntaan soveltuvia hyviä malleja.

6.1 Olennaista kunnan ja hyvinvointialueen tiivis yhteistyö

Keskeisenä hyvänä käytäntönä tai mallina pidetään kunnan ja hyvinvointialueen välistä yhteistyötä sekä hyvinvointialueen yhteistyötä palveluntuottajien kanssa. Yhdyspintayhteistyön onnistumisen nähdään olevan ratkaisevaa niin palveluiden järjestämisessä ja tuottamisessa kuin asiakasohjauksessa ja jatkokolkujen tukemisessa. Kyselyn perusteella yhteistyö ei vielä näyttäydy kuitenkaan vahvana, ja riskinä pidetään palveluiden katkeamista, jatkokolkujen heikkenemistä ja lähipalveluiden karsimista. Tärkeänä pidetäänkin yhteistä suunnittelua ja säännöllistä tietojenvaihtoa sekä sitä kautta yhteistyössä saavutettaviin palveluihin ja saumattomiin palvelupolkuihin panostamista.

Oikea-aikainen verkostoyhteistyö eri yhteistyökumppaneiden kanssa. Nuorilähtöinen työote.

Tiivis yhteistyö ja tiedonvaihto eri toimijoiden välillä, jotta valmennuspolut saadaan sujuviksi sekä tuloksellisiksi. Esimerkkinä palvelusetelipalveluna toteutettavasta kuntouttavasta työtoiminnasta siirtyminen nuorten työpajalla toteutettavaan työkokeiluun.

6.2 Sopimuksellisuus mahdollistamaan työpajapalvelut

Hyvänä käytäntönä esille nousee myös sopimuksellisuus kunnan ja hyvinvointialueen välillä. Tällä hetkellä sopimuksellisuuteen liittyy monia avoimia kysymyksiä, joten tilanteen mahdollisimman nopea selkiyttäminen on olennaista. Tärkeänä pidetään, että sopimuksellisuuteen liittyvien mahdollisuuksien avulla voidaan säilyttää monialainen ja yksilöllisiin tarpeisiin vastaava kuntouttava työtoiminta kunnallisilla työpajoilla. Tärkeintä on taata työpajojen toimintaedellytykset sekä laadukas ja tarpeisiin vastaavat palvelut. Kolmannen sektorin työpajoilta toimivana käytäntönä esille nousee kuntouttavan työtoiminnan palvelusetelimalli.

Hyvässä käytännössä kunta ja hyte-alue toteuttavat kumppanuusmallilla kuntouttavaa työtoimintaa ja ovat laatineet siitä keskinäisen sopimuksen. Siinä tulisi huomioida viranomaisohjauksen ja työpajan tuottaman arjenohjauksen/-valmennuksen raja/yhdyspinnat ja kirjata ne tarkkaavaisesti auki. Sopimuksessa tulisi esittää tavoitteiden, tarkoituksen, toiminnan sisällön ja vaikutusten lisäksi kompensatiomalli ja miten sitä toteutetaan käytännön tilanteissa.

Kumppanuussopimus nuorten työpajojen ja hyvinvointialueiden välillä: kuntouttavasta työtoiminnasta tai sosiaalisesta kuntoutuksesta tehdään päätös hyvinvointialueella. Nuorten työpajat tarjoaa

toimintaympäristön. Päätöksen ja ohjausvastuu säilyy hyvinvointialueella. Kumppanuussopimuksessa määritellään kunkin toimijan rooli nuoren palveluverkostossa. Kumppanuussopimuksessa raha ei liiku.

Palvelusetelimalli kuntouttavaan työtoimintaan (mielestäni meillä toiminut). Olisi hyvä, jos tulevat hyvinvointialueet avaisivat kustannusrakennetta omien pajojen kustannuksista, jotta kilpailutuksen hinnoittelu olisi kestäväällä pohjalla myös palvelutuottajilla (tätä ei ole meidän alueella toteutettu).

7 KEHITTÄMISTARPEITA

Työpajakenttä on murrosvaiheessa. Muutoksiin liittyy vielä laajaa epävarmuutta ja tiedon ja tuen tarve on suuri. Tarvitaan ministeriötason valtakunnallisia linjauksia ja mahdollisuuksien konkretisointia. Vastauksia avoimiin kysymyksiin on löydettävä pian, jotta asiakkaat saavat tarpeisiinsa vastaavat palvelut.

Kaiken kaikkiaan sote-uudistuksen valmistelussa ollaan todella jäljessä kuntouttavan työtoiminnan osalta. Valtakunnallisesti ei olla ymmärretty kuinka tärkeää työtä työpajat ja kunnat ovat tehneet aikuisten ja nuorten työtoiminnan eteen. – Valmisteluun olisi tarvittu enemmän aikaa ja portaittaista siirtymää. Huoli on todellinen, että asiakkaat jäävät tyhjän päälle.

Aivan liian kiireellä muutos taas tehty. Enää reilu kolme kuukautta muutokseen ja aivan liian paljon keskenäistä ja monesta asiasta ei juurikaan vielä hajua. Jonkinlainen liukuma siirtoon olisi ollut paikallaan.

Toivomme, että kauttanne menee ministeriötasolle viestiä pikaisen päätöksen tarpeesta. Nuorten tilanteisiin linjauksen puute alkaa jo vaikuttamaan, sillä päätöksiä esim. kuntouttavan työtoiminnan jatkumisesta voidaan tehdä vain vuoden 2022 loppuun saakka, vaikka nuoren tarve ko. toiminnalle olisi pidempiaikainen. Tämä lisää merkittävästi epävarmuutta nuoren tulevaisuuden tarpeisiin.

7.1 Yhteistyötä vahvistettava ja työpajakentän asiantuntemusta hyödynnettävä

Kuntouttava työtoiminta tai työpajatoimintaan liittyvät kysymykset eivät selvästikään ole olleet hyvinvointialueiden valmistelussa kärkiteemoja. Päätöksiä tulevasta ei monellakaan alueella ole vielä tehty. Huoli heikossa työmarkkina-asemassa olevien palveluiden katkeamisesta ja saatavuuden heikkenemisestä on suuri. Työpajatoimijat tulee nyt ottaa vahvasti mukaan palveluiden suunnittelu-

ja valmistelutyöhön. Asiakastarpeisiin ja niihin vastaaviin palveluihin liittyvää asiantuntemusta ei tule jättää hyödyntämättä. Tarvitaan foorumeita keskustelulle ja monialaista verkostotyöskentelyä.

Emme ole päässeet sote-alueen kanssa samaan pöytään kehittämään ja keskustelemaan asioista. Hyvä käytäntö olisi se, että kuntouttava työtoiminta voisi olla jatkossakin osa kuntien työpajojen toimintaa. Tämähän ei tämän hetken tiedon mukaan toteudu. – Eli tarve ja tarjonta eivät kohtaa.

7.2 Uusi toimenpide työpajalle

Työpajatoimijat nostavat esille tarpeen kehittää uusi toimenpide ja sopimus työpajatoimintaan. Kunnallisten työpajojen palveluvalikoima kapenee merkittävästi, jos ne eivät voi enää tarjota kuntouttavaa työtoimintaa ja sosiaalista kuntoutusta edes kumppanuusmallin pohjalta. Muut yleisimmät palvelut, kuten työkokeilu ja palkkatuettu työ, eivät vastaa nuorten ja aikuisten arjen taitojen ja elämäntaitojen vahvistamiseen liittyviin tarpeisiin. Työpajojen omat sopimukset eivät puolestaan tuo valmentautujalle mitään etuutta. Työpajatoimijoiden mukaan valmentautujien työ- ja toimintakyky on yhä heikompi ja tarpeet moninaistuneet. Tarvitaan kokonaisvaltaisesti sosiaalisesti vahvistavia ja kuntoutuksellisia palveluita, jotka ovat räätälöitynä yksilöllisten tarpeiden mukaan. Nuorten työpajatoiminnan osalta keskiössä tulee olla nuorisotyöllinen ote ja nuorisolakiin vastaava toiminta. Osa vastaajista katsoo, että toimenpiteen tulisi olla irrallaan TE-palveluihin, osa pitäisi sen osana niiden palvelupalettia. Tällöin toimenpide voisi olla esimerkiksi tuettu työkokeilu. Olennaista kuitenkin on, että toimenpiteeseen kuuluu etuus, joka takaa valmentautujalle toimeentulon.

Voisiko lähteä ajattelemaan vaihtoehtoisia sopimuksia pajalle, eli neutraali (ei TE-toimiston, ei sosiaalitoimen) sopimus millä kuka tahansa nuori, riippumatta hänen statuksestaan, voisi osallistua pajatoimintaan?

Voitaisiinko luoda jokin uusi sopimusmalli, jolla nuorten kokonaisvaltainen valmennus onnistuisi siten, että he ovat oikeutettuja riittävään toimeentuloon. Pajatoiminnan taloudellinen tukeminen esim. AVI:n taholta niin, että pajapalveluiden tuottaminen on kannattavaa järjestäjälleen.

Toivottavasti nuorisotoimen pajat, matalan kynnyksen palvelun osaajat, saavat jatkaa sosiaalisen kuntoutuksen ja kuntouttavan työtoiminnan järjestämistä. Tuntuu kentän kannalta luontevalta, että TE-palveluihin tulisi uusi toimenpide. Toimenpide voisi olla työpajavalmennus tai vastaava. Valmentautujan on tärkeä saada työttömyystuki ja kulukorvaukset sekä erityisesti riittävästi aikaa olla valmennuksessa. Nuorella valmentautujalla kuluu aikaa löytää oma kiinnostava ala, kokeilla tai tehdä asioita, jotta opiskelupaikka varmistuu.

7.3 Monialainen työpajatoiminta turvattava

Kyselyn perusteella työpajatoimijat pitivät tärkeimpänä, että asiakkaiden, nuorten ja heikossa työmarkkina-asemassa olevien aikuisten palvelut saadaan jatkossakin turvattua tuloksellisella ja vaikuttavalla palvelulla. Moni kunnallisista työpajatoimijoista katsoo, että kunnallisten työpajojen tulisi pystyä jatkossakin tarjoamaan kuntouttavaa työtoimintaa esimerkiksi kumppanuussopimuksen avulla. Tämä takaisi palvelun lähipalveluna myös kaukana kasvukeskuksista sijaitsevilla pienillä paikkakunnilla. Se myös mahdollistaisi tarpeisiin vastaavat saumattomat palvelupolut työpajan sisällä toimenpiteestä toiseen. On kuitenkin huomattava, että kumppanuussopimus, jossa raha ei liiku, ei turvaa työpajan taloutta. Toiminnan taloudellisia edellytyksiä on tällöin vahvistettava muutoin. On myös selvitettävä, ettei kyse ole kilpailun vääristymisestä.

Koska rahaliikenne on jo nykyisellään vähäistä, voidaan tehdä kumppanuussopimuksia, jolloin työpajatoiminta jatkuu. Useissa kunnissa työpaja on ainut olemassa oleva toimintapaikka erilaista tukea tarvitseville nuorille ja ei kannata perustaa uutta toimintapaikkaa. Sotessa voidaan kirjata nuoren osallistuminen työpajatoimintaan eikä tarvita kuntouttavan sopimusta. Työpajan tulee suuntautua työpainotteisesta pajasta enemmänkin elämänhallintaa, arkitaitoja sekä kokonaisvaltaista hyvinvointia edistävään toimintaan. Työpaja ei saa tuotteiden myyntituloja, mutta nuorten hyvinvointi lisääntyy ja tulosten arviointia hyte-mittareiden pohjalta.

Työpajatoimijat korostavat, ettei työpajapalveluiden tarve ole vähentynyt, vaan päinvastoin kokonaisvaltaiselle sosiaaliselle vahvistamiselle on entistä suurempi tarve. Koronan jälkihoito, nuorten välieneriarvoistuminen ja korkealle jäänyt pitkäaikaistyöttömyys vaativat tukitoimia, ja tässä tarvitaan monipuolisia mahdollisuuksia ja kaikkia toimijoita. Jos kunnallinen työpajatoiminta rapautuu ja palveluvalikoima pienenee, vaarana on, että jatkossa erityisesti nuorille on aiempaa vähemmän heidän tarpeisiinsa vastaavia palveluita ja heitä jää yhä enemmän palveluiden ulkopuolelle.

Lainsäädännön muutostavoitteena tulisi jatkossa olla kunnallisten työpajojen sisällyttäminen kuntouttavan työtoiminnan lainsäädäntöön kuntouttavan työtoiminnan palveluntuottajiin. Koska lainsäädännöstä on nyt poistettu kuntien järjestämisvelvollisuus kuntouttavaan työtoimintaan, tulisi työpajoilla jatkossa olla mahdollisuus toimia palveluntuottajina ilman kilpailutusta. Koska yritykset eivät voi toimia kuntouttavan työtoiminnan palveluntuottajina, jää jäljelle lähinnä yhdistykset, säätiöt ja itse hva. Tämä kaventaa merkittävästi kuntouttavan työtoiminnan palveluvalikkoa, eikä tue etenkään nuorten mahdollisuutta saada heidän tarpeitaan vastaavaa kuntouttavan työtoiminnan palvelua.

Työpajoille on tullut vuosi vuodelta yhä huonokuntoisempia nuoria. Ennen kaikkea mielenterveydeltään.

Heitä on niin paljon ja kunnassamme ei ole muuta pajaa nuorille kuin nuorten työpaja. Mietin, mihin nämä välinputoajanuoret menee, jos palvelut on vaikeasti tavoitettavissa kortittomille nuorille ja välimatkat ovat pitkiä. Työpajat vaihtoehtoisena oppimisympäristönä on hyväksi koettu ennen kaikkea nuorten osalta. Luulisi, että heidän kokemuksensa painaa nuorisotyön saralla eniten. Muut toimijat lokeroivat palvelujaankin, mutta nuorisotyö hoitaa kokonaisvaltaisesti nuoren asioita hänen sen hetkisen tarpeen mukaan eikä lukuuta heitä.

8 RATKAISUJEN TARVE ON AKUUTTI

Kuntouttavan työtoiminnan ja sosiaalisen kuntoutuksen järjestämisvastuu siirtyy hyvinvointialueille kolmen kuukauden kuluttua, mutta palveluiden tuottamisen ratkaisut ovat monessa kunnassa ja hyvinvointialueella vielä täysin auki. Vaarana on palveluun pääsemisen hidastuminen ja palveluprosessien katkeaminen. Tämä johtaa tarvittavan tuen viivästymiseen, tilanteiden vaikeutumiseen ja palvelutarpeiden moninaistumiseen. Ratkaisut työpajapalveluiden toteuttamiseen monialaisesti on löydettävä pikaisesti. Katse kohdistuu myös OKM:n asettamaan Työpajatyöryhmään, jonka työskentelyyn Intokin osallistuu. Työpajatyöryhmältä toivotaan konkreettista selvitystä ja selkeitä mahdollisia linjauksia. Lisäksi tarvitaan yhteisiä tilaisuuksia, keskustelua ja kokemusten vaihtoa. Into toimii tässä työpajakentän tukena.

Valmistelutyö hyvinvointialueilla on aloitettu aivan liian myöhään ja käytännössä toimintaamme koskevia kilpailutuksia järjestetään vasta loppuvuoden ja ensi vuoden aikana. Näin ollen tämä väkisinkin aiheuttaa palvelukatkoja asiakkaiden palveluihin ja siten palvelutuotantomme. – Alueemme on maantieteellisesti erittäin laaja alue ja valmistelussa on havaittu vahvaa keskuskuntakeskeisyyttä. Tämä huolettaa asiakkaiden palveluiden saatavuuden kannalta.

Kunnallisten työpajojen jatko on vielä epäselvä, vaikkakin me olemme konsultoineet hyvinvointialueiden valmistelevia henkilöitä, niin vielä kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden tilanne on auki. Meidän työpajalla on kuty-asiakkaita suurin osa, niin tulee vaikuttamaan suuresti, jos kunnalliset pajat eivät voi tuottaa palvelua jatkossa. Mihin ne n. 40 nuorta paikkakunnalla ohjataan?!